

**ปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโค
ในภาคใต้ประเทศไทย : กรณีศึกษาเกษตรกรผู้เลี้ยงโค
ในจังหวัดนครศรีธรรมราช**

**Social Factors Influencing the Development
of Beef and Cattle Production System
in Southern Thailand : a Case Study on Farmers
in Nakhon Sri Thammarat Province**

ดวงฤดี แก่นแท่น¹ บัญชา สมบูรณ์สุข² และ กัลยาณี พรพิเนตพงศ์³

ABSTRACT

Beef and cattle farming are one of major agricultural occupations for increasing family income of farmer in Nakorn Sri Thammarat province. The beef and cattle development, presently, requires not only technological development but socio-economic development also. The result shows the farmers have interests and needs to improve their production. However, they have faced serious constraints such as deficient knowledge in practice, and management, lack of concentration in practice because, livestock occupation, normally, is supplementary occupation of rubber occupation. The farmers, however, have maintain positive attitude on this

-
- ¹ ภาควิชาสัตวศาสตร์ คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90112
Department of Animal Science, Faculty of Natural Resource, Prince of Songkhla University, Hat Yai, Songkhla 90112. Thailand.
- ² ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90112
Department of Agricultural Development, Faculty of Natural Resource, Prince of Songkhla University, Hat Yai, Songkhla 90112. Thailand.
- ³ ภาควิชาบริหารธุรกิจ สาขาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90112
Department of Business Administration, Faculty of Management Science, Prince of Songkhla University, Hat Yai, Songkhla 90112. Thailand.

occupation as a role of government officer concerning inducing modernized practices and technology toward the efficiently technological transference. The main source of information in local area is personal media especially, livestock officer, extension worker, and rural officer. Farmers, presently, do not have much interest in participating the membership of local group due to inefficient local group. Characteristics of the rearing system is individual rearing system. It, therefore, had to late capacity building and inefficient local group activity. The farm production energy such as grass for animal feed and family labor are influencing on the production decision in beef and cattle development.

Key words : beef and cattle farm, livestock production, livestock farming system

บทคัดย่อ

อาชีพการเลี้ยงโคเป็นอาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญ และสามารถเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรจังหวัด นครศรีธรรมราช การพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคนอก จากจะพัฒนาเทคโนโลยีแล้ว การศึกษาและพัฒนา ด้านสังคม เป็นประเด็นที่ ต้องพัฒนาควบคู่กันไป ด้วย ซึ่งจากการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคส่วนใหญ่ ยังคงให้ความสำคัญและมีความต้องการจะพัฒนา อาชีพการเลี้ยงโคมากขึ้น อย่างไรก็ตามเกษตรกรผู้ เลี้ยงโคมีข้อจำกัดเช่น ขาดความรู้ในการเลี้ยง และ การปฏิบัติ นอกจากนี้พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ยังมี แนวคิดว่าอาชีพการเลี้ยงโคเป็นเพียงอาชีพเสริมเท่านั้น ทำให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคในปัจจุบันขาดความเอาใจใส่ และกระตือรือร้นที่จะพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคของ ตนเองเท่าที่ควร จากการศึกษาทัศนคติของเกษตรกร ผู้เลี้ยงโคตอบทบทวนของรัฐบาลในการส่งเสริมการเลี้ยงโค พบว่าเกษตรกรยังมีทัศนคติที่ดีต่อทบทวนของรัฐบาลอยู่ ซึ่งทำให้กระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเลี้ยง สัตว์มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น และพบว่าแหล่งข่าวสารการเลี้ยงโคที่สำคัญได้แก่แหล่งข่าว สารจากบุคคลได้แก่ เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร และเจ้าหน้าที่อื่นที่เกี่ยวข้อง สำหรับการรวมกลุ่มของเกษตรกรพบว่าในปัจจุบันมีการรวม กลุ่มกันน้อย การเลี้ยงยังเป็นที่นิยมแตกต่างกัน

เลี้ยง ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจพัฒนา อาชีพการเลี้ยงโคในอนาคตพบว่า ปัญหาการ ขาดแคลนหญ้า และแรงงานในการเลี้ยงมีอิทธิพลต่อ การตัดสินใจพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคในอนาคต

บทนำ

ภาคการเกษตรเป็นภาคที่มีความสำคัญเป็น อันดับ 1 ของภาคได้ โดยร้อยละ 36 ของรายได้ ทั้งหมดในภาคได้ปีพ.ศ.2537มาจากภาคเกษตร (ศักดิ์ชัย และคณะ, 2540) การเกษตรในภาคได้มีฐานการผลิต ที่ค่อนข้างแคบ กล่าวคือเศรษฐกิจส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับ พืชไม่กี่ชนิดเช่น ยางพารา ไม้ผล ปาล์มน้ำมัน กาแฟ และ ประมง เป็นต้นส่วนการปศุสัตว์ยังมีความสำคัญ น้อย อย่างไรก็ตาม พืชเศรษฐกิจดังกล่าวข้างต้น ประสบปัญหาโดยตลอดเช่น ราคาขาย และกาแฟ ไม่มีเสถียรภาพ ปาล์มน้ำมันประสบปัญหาผลผลิต ตกต่ำและต้นทุนการผลิตสูงทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดเช่นการปรับเปลี่ยนระบบ วิธีการผลิต การหาทางเลือกอื่น เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ อาชีพการเลี้ยงโคจึงเป็นกิจกรรมทางเลือกหนึ่งที่ น่าสนใจและมีความเป็นไปได้ เนื่องจากภาคได้มีสภาพ เหมาะสมและมีข้อได้เปรียบหลายประการ เช่น เป็น เขตปลอดโรคระบาด มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 2,000 มิลลิเมตรต่อปี ซึ่งเหมาะสมต่อการปลูกพืชอาหาร

สัตว์ตลอดทั้งปี (สำนักงานปศุสัตว์เขต 9, 2539) ในการพัฒนาการเลี้ยงโค นอกจากจะมุ่งเน้นด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี ด้านการตลาด แล้วการพัฒนา ด้านสังคม เช่น ศักยภาพของเกษตรกร ความรู้ ทักษะคิด รวมถึงระบบการตัดสินใจ เป็นต้น เป็นปัจจัยที่รัฐ ต้องคำนึงถึงและต้องพัฒนาและศึกษาควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่นด้วย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพทางสังคม ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโค ในภาคใต้ของประเทศไทย
2. วิเคราะห์ปัญหาสาเหตุของปัญหาทางสังคม ที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโค
3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคในอนาคต

การตรวจเอกสาร

สภาพทางสังคมของผู้ประกอบอาชีพการเลี้ยงโคนม

เกษตรกรที่เลี้ยงโคนมโดยส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ซึ่งมีสถานภาพเป็นหัวหน้าแรงงานหลักในครัวเรือน โดยทั่วไปมีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษา (ภูวนาท, 2540) โดยมีมากกว่าร้อยละ 50 ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าหรือเทียบเท่าประถม 7 (คงปฐม และคณะ, 2539) ส่วนใหญ่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมอาชีพเพาะปลูกร่วมกับการเลี้ยงโคนม และมีประสบการณ์เลี้ยงโคโดยเฉลี่ยน้อยกว่า 4 ปี นอกจากนี้อายุเฉลี่ยของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคในประเทศไทยส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 41 ปี นับถือศาสนาพุทธมีสถานภาพสมรสแล้ว (จีระชัย และคณะ, 2534) นอกจากนี้การศึกษายาทบาทของสมาชิกในครัวเรือนเกษตรกรในประเทศไทยในการดำเนินการเลี้ยงโคของครัวเรือนโดยพบว่า เพศ

ชายจะมีบทบาทมากกว่าเพศหญิงในการเลี้ยงโคโดยจะมีบทบาทในการใช้แรงงานและอำนาจในการตัดสินใจในกิจกรรมการเลี้ยงโคโดยเพศชายจะใช้เวลาในการเลี้ยงโคโดยเฉลี่ย 29.4 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (ภูวนาท, 2540)

การยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงโคนม

มีรายงานวิจัยที่เกี่ยวกับการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงโคนมในหลายประเด็น เช่นเกษตรกรมีการปฏิบัติการผสมเทียมโคมากขึ้นและมีจำนวนโคลูกผสมมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานกับวิจัยของภูวนาท และคณะ (2537) มีความแตกต่างกันทางสถิติคือเกษตรกรผู้ยอมรับการผสมเทียมโคมีจำนวนโคลูกผสมมากกว่าเกษตรกรผู้ไม่ยอมรับการผสมเทียมโค ซึ่งผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่ามีความสำเร็จในระดับหนึ่งในการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเลี้ยงโคไปสู่เกษตรกร นอกจากนี้ รักไทย (2533) ได้ศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงโคในประเด็นการผสมพันธุ์และการปรับปรุงพันธุ์โค อาหารและการให้อาหารของเกษตรกร ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากรัฐพบว่า เกษตรกรนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติในระดับน้อย ประสิทธิภาพการเลี้ยงโค การได้รับการฝึกอบรมและความรู้ความเข้าใจในวิธีการเลี้ยงโคมีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงโคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอีกด้วย สำหรับการศึกษาปัจจัยทางสังคมที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการเลี้ยงโคปกรณ์ (2539) ได้ศึกษาพบว่าการศึกษา การเข้าเป็นสมาชิกองค์กรท้องถิ่น การติดต่อสื่อสาร การเคลื่อนย้ายออกนอกท้องถิ่น ทักษะคิดที่มีและแรงจูงใจในการตัดสินใจก่อนการเลี้ยงโค มีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยีและกรองแก้ว (2539) พบว่าความรู้และความเข้าใจในการเลี้ยงโค เพศมีอิทธิพลต่อการใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตของผู้เลี้ยงโคนม เช่นการรีดน้ำนม การป้องกันและกำจัดโรค และการตัดสินใจ

ใจเลือกขนาดพื้นที่เลี้ยง

ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเลี้ยงโคในประเทศไทย

ในการศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเลี้ยงโคมีงานวิจัยที่สำคัญ ได้แก่ ความคิดเห็นต่อโครงการส่งเสริมของรัฐพบว่า เกษตรกรเห็นด้วยกับการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมแบบครบวงจร และต้องการให้รัฐเร่งรัดโครงการพัฒนาการเลี้ยงโคในพื้นที่อีกด้วย (พรทิพย์, 2539) นอกจากนี้ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับผลที่เกิดจากการประกอบอาชีพการเลี้ยงโค ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมพบว่า ด้านเศรษฐกิจเกษตรกรมีต้นทุนการดำเนินการมากขึ้น มีการขยายการลงทุนในการเลี้ยงโคนมและการใช้สินเชื่อในกิจกรรมเพิ่มขึ้น ด้านสังคมเกษตรกรมีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรม, การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมและการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรของเกษตรกรมากขึ้น และนอกจากนี้ยังพบว่ามีพฤติกรรมการใช้โคโคนมมากขึ้น ผลด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าทำให้สภาพดินดีขึ้น น้ำทิ้งจากกิจกรรมการเลี้ยงโคไม่มีผลต่อสภาพน้ำ และมูลโคไม่มีผลต่อสภาพอากาศ (จันทนา, 2532) นอกจากนี้ยังมีรายงานวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ที่มีต่อระบบการส่งเสริมเทคโนโลยีการเลี้ยงโคสู่เกษตรกรพบว่า ชนิดของสื่อประเภทแผ่นโปสเตอร์ และหนังสือประกอบมีความเหมาะสมต่อการถ่ายทอดเทคโนโลยีการเลี้ยงโคมาก และยังพบว่าการใช้สื่อผสมจะมีผลต่อการเรียนรู้ของเกษตรกรมาก ทำให้น่าสนใจ และเกษตรกรสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สำหรับปฏิบัติงานฟาร์มได้มาก

รูปแบบและวิธีการปฏิบัติในการเลี้ยงโคของเกษตรกร

โดยส่วนใหญ่เกษตรกรที่เลี้ยงโคจะมีรูปแบบการเลี้ยงหลายรูปแบบแต่อย่างไรก็ตามรูปแบบที่พบ

มากโดยทั่วไปคือรูปแบบการเลี้ยงแบบปล่อยสวนและผูกล่อในแปลงหญ้า (ภูวนาท, 2540) มีส่วนน้อยที่เลี้ยงโคในโรงซึ่งมักเป็นไปในรูปธุรกิจเต็มตัว ซึ่งวิธีการปฏิบัติในการเลี้ยงพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงสัตว์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อขายและบริโภค โดยเลี้ยงในท้องของตนเอง นิยมให้อาหารในตอนเช้าและให้อาหารหยาบในช่วงบ่ายและเย็น สำหรับวิธีการผสมพันธุ์สัตว์ปล่อยให้ผสมเองตามธรรมชาติและผสมเทียมโดยเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ (ปิ่น และคณะ, 2541)

ข้อจำกัดทางสังคมในการเลี้ยงโค

ข้อจำกัดทางสังคมที่สำคัญของการเลี้ยงโคได้แก่ปัญหาที่ตัวเกษตรกรเอง เช่นความไม่สนใจในการเลี้ยงอย่างแท้จริงเนื่องจากมีความคิดว่าเป็นอาชีพเสริม ประกอบกับเกษตรกรมีความรู้และประสบการณ์ในการเลี้ยงน้อยนอกจากนี้ปัญหาเจ้าหน้าที่ไม่พอเพียงต่อการส่งเสริมและนโยบายที่ไม่เหมาะสมและไม่ประสบความสำเร็จจากการปฏิบัติ (ปิ่น และคณะ, 2541) และยังพบว่าปัญหาเกษตรกรมีระดับการศึกษาต่ำมีผลต่อการเข้าถึงและยอมรับเทคโนโลยีสมัยใหม่ (จันทนา, 2532)

วิธีดำเนินงานวิจัย

สถานที่วิจัยได้แก่ 4 อำเภอในจังหวัดนครศรีธรรมราช ได้แก่ อำเภออ่อนพิบูลย์ อำเภอบึงใหญ่ อำเภอลิขิต และอำเภอชะอวด เนื่องจากจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นจังหวัดที่มีความสำคัญและเป็นจังหวัดเป้าหมายในการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคในภาคใต้ เนื่องจากมีการเลี้ยงโคทั้งโคเนื้อและโคนมกันอย่างแพร่หลาย โดยการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคใน 4 อำเภอจำนวน 161 คน เทคนิคที่ใช้ได้แก่ PRA, Problem Tree Analysis

การสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ(secondary data) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการพรรณนา ร่วมกับการวิเคราะห์ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาได้แก่ร้อยละและสถิติเชิงวิเคราะห์เพื่อหาปัจจัยด้วยสถิติโดยวิธี Multiple Regression Analysis วิธี Stepwise Method ด้วย โปรแกรม SPSS version 6.0

ผลและวิจารณ์

1. การให้ความสำคัญต่ออาชีพการเลี้ยงโค

เกษตรกรจังหวัดนครศรีธรรมราชที่ประกอบอาชีพการเลี้ยงโคในปัจจุบันส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญต่ออาชีพการเลี้ยงโคและสนใจจะพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคมากขึ้นกว่าเดิม (ร้อยละ 42.20) และมีความต้องการขยายขนาดฟาร์มมากขึ้น ในขณะที่มี ส่วนน้อยเท่านั้นที่คิดว่าในอนาคตจะเลี้ยงน้อยลงและ เลิกเลี้ยง (ร้อยละ 13.70 และร้อยละ 7.50) (Table 1) โดยให้ความคิดเห็นว่า เนื่องจากตนเองประสบปัญหา ขาดแคลนแหล่งธรรมชาติ และปัญหาขาดแคลน แรงงานในครัวเรือน จากการศึกษาข้อสังเกตคือ (1) ความเป็นไปได้ว่าเกษตรกรที่ประสบปัญหาการ ประกอบอาชีพอื่นๆโอกาสที่จะทดแทนด้วยอาชีพการ เลี้ยงโคเป็นไปได้สูง (2) ความรู้เกี่ยวกับการประกอบ

อาชีพการเลี้ยงโคส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอด บรรพบุรุษมากกว่าการได้รับจากเจ้าหน้าที่ทำให้ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคไม่ค่อยได้รับเทคโนโลยีใหม่ๆ เท่า ที่ควร ซึ่งจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอาชีพการเลี้ยง โคในอนาคตพอสมควร (3) แม้ว่าเกษตรกรจะให้ความสำคัญและยอมรับอาชีพการเลี้ยงโค หากยังมี แนวคิดว่าอาชีพการเลี้ยงโคเป็นเพียงอาชีพเสริม เป็น รายได้เสริมคิดว่าเลี้ยงเพียงเพื่อเป็นแรงงานในการ ประกอบอาชีพการเกษตรอื่นๆ เช่น ทำนาและเลี้ยง แบบตามมีตามเกิด หรือแบบปล่อย (โคกระดิน) ขาด ความเอาใจใส่ กระตือรือร้นและไม่เอาใจจริงจัง ก็ เป็นการยากที่จะพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคเป็นอาชีพหลักที่ทำรายได้ให้ครัวเรือนได้ และ(4) ถึงแม้ว่าการ เลี้ยงโคจะเป็นอาชีพเสริมในบางโอกาส บางฤดู ราย ได้จากการเลี้ยงโคกลับมาเป็นรายได้หลักของเกษตรกร เช่น ในช่วงที่หมดฤดูกาลกรีดยาง หมดฤดูการทำนา หรือในปีที่ฝนแล้ง เกษตรกรได้รับผลผลิตต่ำจากพืช ผลซึ่งเป็นอาชีพหลัก การเลี้ยงโคเป็นอาชีพที่ลงทุน และต้องรอผลผลิตในระยะยาว เกษตรกรผู้สนใจเลี้ยง โคจะต้องมีความเข้าใจในวงจรการผลิตนี้ และจะต้อง เป็นผู้ที่มีความอดทน ขยัน และเลี้ยงด้วยใจรักจริงๆ ซึ่งจะประสบความสำเร็จ ซึ่งในปัจจุบันพบว่า ใน จังหวัดนครศรีธรรมราชเกษตรกรส่วนน้อยเท่านั้นที่ เข้าใจและเห็นประโยชน์ในการเลี้ยงโคเป็นอาชีพหลัก

Table 1 Trend to raising beef and cattle of livestock farmer in Nakhon Sri Thammarat province.

Item	No.(person)	Percentage
1. More Increasing of rearing	68	42.20
2. Still quantity	59	36.60
3. Less than present	22	13.70
4. Stop occupation	12	7.50
Total	161	100.00

Sources: Field Survey, 1999

ดังนั้น ภาพรวมเกษตรกรในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราชมีความสนใจเลี้ยงโคเป็นอาชีพเสริมเท่านั้น (5) หากสภาพพื้นที่ที่มีศักยภาพสูง เช่น มีแหล่งหญ้าธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ ไม่มีปัญหาเรื่องแรงงานแล้ว อนาคตการเลี้ยงโคจะสดใส สามารถเป็นอาชีพหลักที่ทำรายได้หลักของครัวเรือนได้ สำหรับพื้นที่ที่มีศักยภาพต่ำหรือมีข้อจำกัดในเรื่องแหล่งหญ้า แรงงาน การพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคเป็นไปได้ค่อนข้างยาก และ (6) หากมีโครงการของรัฐหรือหน่วยงานเข้ามาส่งเสริมและเอจริงเอจ้งต่อการพัฒนาแล้วมีความเป็นไปได้ที่เกษตรกรจะยอมรับและให้ความสำคัญต่ออาชีพการเลี้ยงโคมากขึ้น

2. ทศนคติของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคต่อบทบาทรัฐในการส่งเสริมการเลี้ยงโค

ภาพรวมโดยส่วนใหญ่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคมีทัศนคติที่ดีต่อบทบาทของรัฐในการส่งเสริมการเลี้ยงโค ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมในรูปแบบโครงการต่างๆ หรือไม่อยู่ในรูปโครงการก็ตาม มีบางท้องที่เท่านั้นที่มีทัศนคติไม่ดีต่อบทบาทของรัฐในการส่งเสริมการเลี้ยงโค (Figure 1) ในอดีตที่ผ่านมา มีโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคให้กับเกษตรกรในท้องที่หลายโครงการ แต่โครงการส่วนใหญ่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร มีเพียงส่วนน้อยที่ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง ด้วยเหตุผลหลายประการ (1) โครงการล้มเหลว

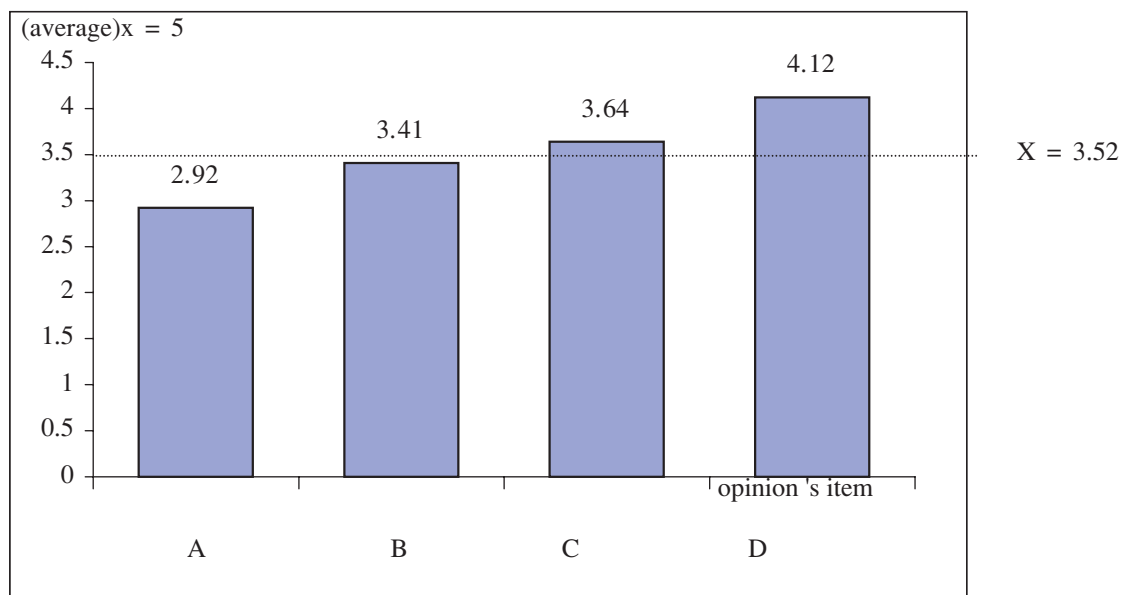

Figure 1 Average level of the farmer's opinion on the pattern of role of government in cattle and beef production.

(1) A : Livestock product

C : Role of livestock office

B : Extension approach in area

D : Budget and equipment allocation

(2) $\bar{X}$ = 1.00-1.80 mean : Not opinion level

$\bar{X}$ = 2.61-3.40 mean : uncertain opinion level

$\bar{X}$ = 4.21-5.00 mean : very much opinion level

$\bar{X}$ = 1.81-2.60 mean : little opinion level

$\bar{X}$ = 3.41-4.20 mean : much opinion level

Table 2 Sources of beef and cattle information of livestock farmer in Nakhon Sri Thammarat province.

Sources of information	No.	Percentage
1. Receive information		
1.1 Local government officer	74	46.00
1.2 Local leader	36	22.40
1.3 Farmers	19	11.80
1.4 Training course	6	3.70
1.5 Village radio tower	1	0.60
1.6 Television	1	0.60
1.7 Journal, book, and other print media	1	0.60
2. No receiving information	23	14.30
Total	161	100.00

Source: Field Survey, 1999

เนื่องจากรัฐไม่มีการวิเคราะห์ความเป็นไปได้ และศักยภาพที่แท้จริงของสภาพท้องที่ ซึ่งบางท้องที่มีข้อจำกัดมากเช่น น้ำท่วมขัง สภาพดินเสื่อมโทรมไม่เหมาะกับการปลูกหญ้า (2) พันธุ์โคที่ได้ตามโครงการส่วนใหญ่เป็นโคพันธุ์ลูกผสมที่สุขภาพไม่แข็งแรงไม่ทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศ และตายง่าย (3) การเลี้ยงโคมีเกษตรกรที่มีความอดทนใจรัก เอาใจใส่ สม่ำเสมอ จำนวนน้อยมาก และ (4) สภาพเศรษฐกิจสังคมทำให้เกษตรกรจำเป็นต้องขายโครงการก่อนเวลาอันควรทำให้โครงการไม่บรรลุผล

อย่างไรก็ตามเกษตรกรผู้เลี้ยงโคส่วนใหญ่ยังมีทัศนคติที่ดีต่อบทบาทของรัฐในการส่งเสริมการเลี้ยงโค กล่าวคือ มีความคิดเห็นว่าหากมีโครงการช่วยเหลือจากรัฐจะได้รับความช่วยเหลือเนื่องจากเกษตรกรผู้เลี้ยงโคยังมีลักษณะและขอบบทบาท “ผู้รับ” อยู่โดยไม่คิดที่จะพึ่งตนเองอยู่จำนวนมาก มีข้อสังเกตในการศึกษาในประเด็นนี้ (1) ในท้องที่ที่เกษตรกรมีทัศนคติไม่ดีต่อบทบาทของรัฐในการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื่องมาจากมีประสบการณ์ที่ไม่ดีมาก่อน ทำให้เกษตรกรไม่เชื่อมั่น ไม่ยอมรับ ไม่สนใจ ส่งผลไม่

ความร่วมมือกับรัฐเท่าที่ควร (2) ความไม่จริงใจ และไม่ตั้งใจจริงของเจ้าหน้าที่บางส่วนทำให้เกษตรกรขาดความเชื่อมั่น และบางท้องที่เกษตรกรรู้สึกว่าเจ้าหน้าที่ไม่สามารถเป็นที่พึ่งของตนเองหรือไม่สามารถช่วยตนเองได้ในยามที่เดือดร้อน (3) ในท้องที่ที่เกษตรกรมีประสบการณ์การเลี้ยงโคมาตั้งแต่อดีตพบว่าโดยภาพรวมทัศนคติของเกษตรกรต่อบทบาทของรัฐในการส่งเสริมการเลี้ยงโคยังมีทัศนคติที่ดีอยู่ บทบาทของรัฐเป็นเพียงบทบาทเสริมที่ช่วยสนับสนุนเท่านั้น และ (4) บางโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคของรัฐมีความไม่โปร่งใสในการดำเนินการตามโครงการ ทำให้เกษตรกรไม่ได้รับความช่วยเหลือ หรือได้รับความช่วยเหลือไม่เต็มที่และไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

3. แหล่งข่าวสารการเลี้ยงโคของเกษตรกรผู้เลี้ยงโค

ในภาพรวมเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ รวมถึงเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐอื่นๆ มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมและการถ่ายทอดความรู้และแนะแนวทาง

ปฏิบัติให้กับเกษตรกรผู้เลี้ยงโค (ร้อยละ 46.00) (Table 2) เช่นเดียวกับในชุมชนผู้นำท้องถิ่นได้แก่ กำนันผู้ใหญ่บ้าน และเพื่อนเกษตรกรที่ประกอบอาชีพเลี้ยงโค เป็นบุคคลที่สำคัญที่มีบทบาทสำคัญต่อเกษตรกรในท้องถิ่นของตนเองในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์และให้การสนับสนุนการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโค (ร้อยละ 22.40 และร้อยละ 11.80) นอกจากนี้เกษตรกรยังได้รับข่าวสารการเข้าประชุม ฝึกอบรมดูงานที่ทางราชการจัดให้ (ร้อยละ 3.70) จากสื่อในท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ เช่นวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ และเอกสารต่างๆ (ร้อยละ 0.60) หรือสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่นโทรทัศน์หรือวิทยุ หอกระจายข่าวหมู่บ้าน (ร้อยละ 0.60) ในขณะที่ยังมีเกษตรกรผู้เลี้ยงโคส่วนน้อยที่ไม่เคยได้รับข่าวสารเลย (ร้อยละ 14.30)

เมื่อวิเคราะห์ดูแหล่งข่าวสารที่สำคัญของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคจังหวัดนครราชสีมา จะเห็นได้ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคของเกษตรกร เช่น เจ้าหน้าที่จากสำนักปศุสัตว์อำเภอจะมาเยี่ยมเยียนให้คำปรึกษาและให้ความรู้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคอย่างสม่ำเสมอ เกือบทุกท้องที่ และจากการศึกษามีข้อสังเกตดังนี้ (1) ในพื้นที่นำร่องและพื้นที่เป้าหมายโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโค เกษตรกรจะได้รับข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคสม่ำเสมอ และมีเจ้าหน้าที่มาให้ความรู้ แนะนำ ตรวจเยี่ยมบ่อยครั้ง ส่วนในท้องที่ที่ไม่มีโครงการก็จะมีเจ้าหน้าที่เข้ามาให้ความรู้บ้าง แต่ไม่มากนัก เช่น เข้ามาฉีควัคซีนป้องกันโรคตามเวลาเท่านั้น (2) ในท้องที่ที่เจ้าหน้าที่จะมาเยี่ยมเยียนให้คำปรึกษา แนะนำอยู่เสมอเกษตรกรจะมีทัศนคติที่ดีต่อบทบาทเจ้าหน้าที่ที่มีความเชื่อมั่น ศรัทธาและยอมรับหน่วยงานเมื่อเปรียบเทียบกับบางท้องที่ที่มีข้อจำกัดของพื้นที่เช่นท้องที่กันดาร ท้องที่ไม่เหมาะสม และท้องที่ที่เกษตรกรมีทัศนคติทางลบต่อบทบาทเจ้าหน้าที่

เกษตรกรขาดความเชื่อมั่นในหน่วยงาน พบว่าเกษตรกรจะได้รับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่น้อยมากและเจ้าหน้าที่ไม่ค่อยเข้าไปเยี่ยมเยียน เวลาให้คำปรึกษาในท้องถิ่นและพบว่าเกษตรกรจะไม่สนใจรับข่าวสารเท่าที่ควร (3) เจ้าหน้าที่มักจะเลือกปฏิบัติโดยให้ความสนใจเป็นพิเศษกับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคที่ประสบความสำเร็จมากกว่าเกษตรกรผู้เลี้ยงโคที่ยังไม่ประสบความสำเร็จ เพราะถือว่าเป็นตัวอย่างและเป็นผลงานของตนเอง ดังนั้นเกษตรกรผู้เลี้ยงโคที่ประสบความสำเร็จจะได้รับข่าวสาร ความรู้จากเจ้าหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ และพบว่าโดยทั่วไปเกษตรกรผู้เลี้ยงโคที่ประสบความสำเร็จ จะมีลักษณะกระตือรือร้น มีประสบการณ์ อุดหนุน มุ่งมั่น ใจรักในอาชีพเลี้ยงโค และมีการติดต่อและรับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อย่างสม่ำเสมออยู่แล้วด้วยสัดส่วนและรูปแบบการเลี้ยงสัตว์โดยส่วนใหญ่จะต่างคนต่างเลี้ยงไม่นิยมการรวมกลุ่มเลี้ยง ทำให้กระบวนการให้ความรู้ คำแนะนำปรึกษา อยู่ในรูปการพบปะตัวต่อตัวเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การให้คำปรึกษาของเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ไม่ทั่วถึงเพราะต้องใช้เวลามากขึ้น

สำหรับสารความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคจากแหล่งอื่น เช่น เพื่อนเกษตรกร ความรู้เดิมจากบรรพบุรุษ ผู้นำชุมชน อบต. และสื่อมวลชน พบว่าได้รับบ้างแต่ไม่มากนักโดยเฉพาะสื่อมวลชนในปัจจุบันมีสื่อมวลชนในท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น แต่เกษตรกรมักจะไม่ค่อยสนใจข่าวสารในสื่อมากนักด้วยสาเหตุและข้อจำกัด (1) เกษตรกรสนใจรายการอื่นๆ มากกว่าข่าวเกษตรกร (2) ช่วงเวลาในการสื่อสารยังไม่เหมาะสม และ (3) ในวันหนึ่งๆ เกษตรกรไม่ค่อยมีเวลารับข่าวสารเนื่องจากต้องหารายได้เลี้ยงครอบครัว กล่าวคือเกษตรกรสนใจเรื่องความอยู่รอดปากท้องของตนเองมากกว่า

สำหรับการได้รับข่าวสารจากการทัศนศึกษา และไปฝึกอบรม พบว่า มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ

ด้วยกัน คือ (1) เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ตามโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโค พบว่าโดยทั่วไปเกษตรกรผู้เลี้ยงโคที่ได้รับการคัดเลือกและอยู่ในโครงการเท่านั้น ถึงจะมีโอกาสไปทัศนศึกษาหรือดูงานและเข้ารับการฝึกอบรม (2) เพื่อเตรียมก่อนที่จะมีโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเข้ามาในพื้นที่ เช่น การส่งเกษตรกรไปฝึกการเลี้ยง โคนมและภายหลังถึงจะให้โครงการ เป็นต้น และ (3) เพื่อเพิ่มพูนความรู้และความชำนาญตามปกติที่สำนักงานปศุสัตว์

4. สถานภาพการรวมกลุ่มและองค์กรท้องถิ่นของเกษตรกรผู้เลี้ยงโค

ในปัจจุบันมีความเป็นไปได้น้อยที่จะทำการรวม

กลุ่มกันเลี้ยงโค เนื่องจากในปัจจุบันสภาพการเลี้ยงโคอยู่ในลักษณะ “ต่างคนต่างเลี้ยง” เป็นส่วนใหญ่ ไม่นิยมเลี้ยงเป็นกลุ่ม แต่อย่างไรก็ตามยังมีเกษตรกรผู้เลี้ยงโคส่วนน้อยในบางพื้นที่ที่มีการรวมกลุ่มเพื่อเงื่อนไขทางการตลาดเท่านั้น เช่น การรวมหุ้นซื้อโค และการรวมกลุ่มขายโคในท้องถิ่น เป็นต้น มีข้อสังเกตในการศึกษา คือ (1) การที่เกษตรกรไม่รวมกลุ่มกันเลี้ยงโคยังต่างคนต่างเลี้ยงนั้น เนื่องจากเกษตรกรยังมองถึงผลประโยชน์เฉพาะตัวมากกว่าผลประโยชน์ส่วนรวมมากจนเกินไป ซึ่งเป็นลักษณะพื้นฐานส่วนใหญ่ของเกษตรกรไทย ทำให้กลัวว่าเมื่อตัวเองเข้าร่วมกลุ่มแล้วจะถูกเอารัดเอาเปรียบจากสมาชิกกลุ่ม (2) ลักษณะการเลี้ยงโค เมื่อเปรียบเทียบกับการ

Table 3 The status of local farmer group of livestock farmer in Nakhon Sri Thammarat province.

Status	No.	Percentage
1. Membership		
1.1 Yes	300	75.00
1.2 No	100	25.00
2. Type of local farmer group (answer more than one)		
2.1 Agricultural bank group	256	85.30
2.2 Cooperative group	36	12.00
2.3 Saving group	35	11.70
2.4 Livestock group (beef and cattle group)	17	5.70
2.5 Farmer group	10	3.30
2.6 Other local farmer group	36	12.00
3. The benefit from local farmer group (answer more than one)		
3.1 More accessibility the credit system	242	80.70
3.2 Get more knowledge of production system	28	9.30
3.3 No benefit from local farmer group	13	4.30
3.4 More opportunity to chair idea between membership	8	2.70
3.5 Get more interest	4	1.30
3.6 More bargaining production price in local market	3	1.00
3.7 Get more information from government	1	0.30
3.8 More welfare	1	0.30

Source: Field Survey, 1999

ประกอบกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรอื่น ๆ เป็นลักษณะ “ต่างคนต่างเลี้ยง” จะเหมาะสมกว่าการเลี้ยงเป็นกลุ่ม เนื่องจากการจัดการยุ่งยากและเป็นการยากที่จะคิดต้นทุนการผลิตได้อย่างชัดเจน (3) ในพื้นที่ที่มีศักยภาพทางพื้นที่สูง เช่น มีพื้นที่มาก สภาพอาหารอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับมีโครงการและเจ้าหน้าที่เข้าไปดูแลและให้คำแนะนำสม่ำเสมอ เกษตรกรมีความคิดเห็นว่าการรวมกลุ่มกันเลี้ยงมีโอกาสนำไปใช้ได้และ (4) ลักษณะโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคของรัฐบาลที่ผ่านมาไม่ได้ศึกษาและมุ่งพัฒนาระบบกลุ่มและองค์การการเลี้ยงโคเท่าที่ควร และที่ผ่านมาไม่มีเจ้าหน้าที่เข้าไปให้ความรู้ความเข้าใจในการทำงานระบบกลุ่มและการทำงานเป็นทีมให้กับเกษตรกร ซึ่งประเด็นนี้มีข้อสังเกตคือ เป็นไปได้ว่าหน่วยงานไม่ได้เน้นเรื่องการพัฒนาอาชีพในระบบกลุ่ม หรืออาจเป็นเพราะเจ้าหน้าที่ขาดความรู้และความเข้าใจในระบบกลุ่ม

แต่อย่างไรก็ตามพบว่า เกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมาถึงแม้ว่าจะไม่มีการรวมกลุ่มหรือองค์กรกันเลี้ยง แต่ก็มีการรวมตัวหรือเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กรทางการเกษตรอื่น ๆ ในท้องถิ่น (Table 3) กล่าวคือ โดยส่วนใหญ่เกษตรกรจังหวัดนครราชสีมาเห็นความสำคัญของการเป็นส่วนหนึ่งหรือเป็นสมาชิกในองค์กร (ร้อยละ 75.00) ซึ่งองค์กรที่เกษตรกรโดยส่วนใหญ่เป็นสมาชิกได้แก่กลุ่มลูกค้านาคาเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (กลุ่ม ธ.ก.ส.) (ร้อยละ 85.30) กลุ่มสหกรณ์การเกษตร (ร้อยละ 12.00) และกลุ่มออมทรัพย์ (ร้อยละ 11.70) มีข้อสังเกตในการศึกษาคือ (1) โดยทั่วไปกลุ่มดังกล่าวเป็นกลุ่มที่เกษตรกรเชื่อมั่นว่าให้ผลประโยชน์แก่ตนเองได้ เช่น เป็นแหล่งเงินกู้ (2) เป็นองค์กรที่หวังผลกำไรเป็นหลัก

และเมื่อศึกษาดูความต้องการประโยชน์ที่ได้รับความช่วยเหลือเมื่อเข้าเป็นสมาชิกองค์กรท้องถิ่นแล้วพบว่า มีความต้องการได้รับความช่วยเหลือทาง

ด้านสินเชื่อมากที่สุด (ร้อยละ 80.70) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรจังหวัดนครราชสีมาซึ่งยังมีหนี้สินอยู่เป็นส่วนใหญ่และยังต้องพึ่งสถาบันการเงินและมีฐานะยากจนอยู่มาก เมื่อเทียบอัตราส่วนระหว่างความต้องการช่วยเหลือทางการผลิต เมื่อเข้าเป็นสมาชิกองค์กรแล้ว (ร้อยละ 9.30) ต่อความต้องการช่วยเหลือด้านสินเชื่อเมื่อเข้าเป็นสมาชิกมีอัตราส่วน 1 : 9 แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรยังไม่ให้ความสำคัญในกิจกรรมการผลิตเท่าที่ควรและยังมีหนี้สินอยู่เป็นจำนวนมาก

จากการศึกษามีข้อสังเกต คือ เกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมาในปัจจุบันให้ความสำคัญต่อการรวมกลุ่มผู้เลี้ยงโคน้อยมาก สภาพการเลี้ยงยังอยู่ในลักษณะต่างคนต่างเลี้ยง เกษตรกรผู้เลี้ยงยังมองไม่เห็นประโยชน์การรวมกลุ่มเลี้ยงโคเท่าที่ควร แต่มีบางท้องถิ่นที่รวมกลุ่มกันเลี้ยงและมีกิจกรรมร่วมกันเพื่อการผลิต เช่น การอบรมด้านการจัดการ ทัศนศึกษาดูงาน แต่จากการศึกษาสัมภาษณ์พบว่า เป็นการรวมกลุ่มขนาดเล็กประมาณ 3-5 คนเท่านั้น และข้อสังเกตประการหนึ่งคือ เกษตรกรที่รวมกลุ่มกันมักเป็นเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จและมีประสบการณ์การประกอบอาชีพเลี้ยงโคมานานและได้รับการส่งเสริม ได้รับการติดต่อและเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นอย่างดีและสม่ำเสมอ

5. แนวโน้มและความเป็นไปได้ในการเลี้ยงโคทดแทนกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ

5.1 ความต้องการของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวโน้มการเลี้ยงโคในอนาคต

พบว่า ในอนาคตเกษตรกรผู้เลี้ยงโคมีแนวโน้มจะยังคงเลี้ยงโคมีถึงร้อยละ 78.80 (Table 4) แสดงให้เห็นว่าอาชีพการเลี้ยงโคยังคงมีความสำคัญและเป็นอาชีพที่ยอมรับของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคอยู่

ดังนั้นเป็นไปได้ว่าโอกาสที่จะไม่เปลี่ยนแปลงไปประกอบอาชีพอื่น ๆ หรือโอกาสที่เลี้ยงโคทดแทนอาชีพอื่น ๆ เป็นไปได้สูง ในขณะที่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคที่คิดว่าในอนาคตจะเลิกเลี้ยงมีเพียงร้อยละ 31.10 และเกษตรกรที่ไม่แน่ใจว่าจะเลี้ยงโคต่อไปหรือไม่ในอนาคตมีร้อยละ 18.20

5.2 ความเป็นไปได้ในการเลี้ยงโคทดแทนกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ

เมื่อศึกษาภาพรวมความคิดเห็นของเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพการเลี้ยงโคในปัจจุบันเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเลี้ยงโคทดแทนกิจกรรมทางการเกษตรอื่น ๆ พบว่า

5.2.1 ยางพารา ในพื้นที่ที่มีการประกอบอาชีพปลูกยางพารามีความเป็นไปได้เล็กน้อยที่จะเปลี่ยนอาชีพมาเลี้ยงโค เนื่องจากความรู้สึกของเกษตรกร (1) ยังรู้สึกว่ายางพาราเป็นรายได้ที่ให้ผลตอบแทนทันทีและสม่ำเสมอ และสามารถจุนเจือครอบครัวเมื่อรายได้อื่น ๆ ลดน้อยลง (2) เกษตรกรรู้สึกว่ายางพาราถือเป็นพืชหลักหรือกล่าวได้ว่าเป็นพืชวัฒนธรรมของภาคใต้ จึงเป็นการยากที่จะเปลี่ยนแปลงไปเลี้ยงโคและ (3) โดยพื้นฐานของเกษตรกรมีความเชื่อมั่นในอาชีพการปลูกยางพาราว่า มีความมั่นคงกว่าการเลี้ยงสัตว์ไม่ว่าจากสถานการณ์ใด ๆ

5.2.2 ข้าว โดยภาพรวมมีความเป็นไปได้มากที่จะเปลี่ยนแปลงพื้นที่มาเลี้ยงโคด้วยเหตุผลจากสภาพท้องที่โดยส่วนใหญ่ของจังหวัดนครศรีธรรมราชมีพื้นที่นาเป็นส่วนใหญ่เหมาะสำหรับการทำแปลงหญ้าเพื่อเป็นอาหารโค ถึงแม้ว่าบางพื้นที่นาจะมีน้ำท่วมขัง แต่ก็เป็นการท่วมขังระยะสั้น ๆ ไม่นานนัก

5.2.3 ไม้ผล ความเป็นไปได้ในการเลี้ยงโคทดแทนการทำไม้ผลมีน้อยมาก เนื่องจากเกษตรกรเริ่มสนใจปลูกไม้ผลมากขึ้น เพราะมีความรู้สึกรู้ว่าให้ผลตอบแทนดีกว่าการเลี้ยงโคและคิดว่าเลี้ยงโคเป็น

Table 4 Farmers' need of beef and cattle occupation in the future.

Need	Percentage
1. Maintain beef and cattle occupation	78.80
2. Stop beef and cattle occupation	31.10
3. No decision yet	18.20

Source: Field Survey, 1999

อาชีพเสริมเท่านั้น

5.2.4 กาแฟ ในพื้นที่ที่มีการปลูกกาแฟเป็นอาชีพหลัก (ตำบลสี่ขีด อำเภอสิชล) ความเป็นไปได้ที่จะเลี้ยงโคทดแทนการปลูกกาแฟน้อยมาก เกษตรกรไม่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงโค ประกอบกับมีประสบการณ์ทางลบต่อโครงการ ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จถึงแม้ว่าไม่มีปัญหาเรื่องอาหาร มีข้อสังเกตคือ ในพื้นที่ปลูกกาแฟ (ตำบลสี่ขีด) ปัญหาเรื่องน้ำก็เป็นปัญหาหนึ่งเหมือนกันที่เป็นปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรตัดสินใจไม่เลี้ยงโคเป็นอาชีพหลัก

5.2.5 มะนาว ความเป็นไปได้ที่จะเลี้ยงโคทดแทนการปลูกมะนาว (ตำบลเสาธงอำเภอรัตนบุรี) เป็นไปได้สูงด้วยสาเหตุ (1) มะนาวประสบปัญหาในเรื่องโรคและปัญหาเรื่องน้ำสูง ทำให้รายได้จากมะนาวลดลงกว่าแต่ก่อน เกษตรกรไม่สามารถจัดปัญหาดังกล่าวได้และ (2) เกษตรกรที่มีการเลี้ยงโคร่วมกับการปลูกมะนาวเกิดการเปรียบเทียบผลตอบแทนระหว่างการเลี้ยงโคกับการปลูกมะนาว และมีความรู้สึกรู้ว่าการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ปลูกมะนาวมาทำแปลงหญ้าและเลี้ยงโคน่าจะทำได้ดีกว่าการปลูกมะนาว

5.2.6 พืชผักและไร่นาสวนผสม ความเป็นไปได้ที่จะเลี้ยงโคทดแทนพื้นที่การปลูกผักและพื้นที่ทำไร่นาสวนผสม อยู่ในระดับน้อย โดยเฉพาะพื้นที่ปลูกผักใช้พื้นที่ไม่มากนักและเป็นพื้นที่ปลูกเพียงเพื่อ

ใช้กันในชีวิตประจำวัน สำหรับพื้นที่ทำไร่นาสวนผสม ซึ่งเป็นกิจกรรมการผลิตที่กำลังนิยมของเกษตรกรและให้ผลตอบแทนตลอดปี เกษตรกรมีความรู้สึกได้ว่า รายได้จากการทำไร่นาสวนผสมจะดีกว่ารายได้จากการเลี้ยงโค และได้รายได้แน่นอนกว่า แต่อย่างไรก็ตาม การทำไร่นาสวนผสมของเกษตรกรในจังหวัดนครศรีธรรมราชเพิ่มจะเป็นอาชีพใหม่ยังทำไม่มากนัก

6. ปัญหา สาเหตุและผลกระทบทางสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโค

ปัญหาทางสังคมที่เป็นต้นเหตุให้การเลี้ยงโคทั้งโคเนื้อและโคนมลดลง (Table 5) สามารถแบ่งได้เป็นปัญหาภายในและปัญหานอกของเกษตรกรผู้เลี้ยงโค อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ดู พบว่าปัญหาภายในตัวเกษตรกร (internal problem) เป็นปัญหาหลักทางสังคมที่มีผลให้การพัฒนาการเลี้ยงโคไม่ประสบความสำเร็จมากกว่าร้อยละ 50 เป็นปัญหาจากปัญหาภายในตัวเกษตรกร ไม่ว่าจะเป็นปัญหาขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดการการเงินทุน การตลาดและเงินทุน ปัญหาขาดแรงจูงใจและความมั่นใจในการประกอบอาชีพการเลี้ยงโค และปัญหาการขาดความเอาใจใส่และสนใจที่จะเลี้ยงเป็นอาชีพหลักอย่างจริงจัง ส่วนปัญหานอกตัวเกษตรกรที่สำคัญ คือ ความไม่มีประสิทธิภาพในระบบการส่งเสริมการพัฒนาการเลี้ยงโคอย่างจริงจังในพื้นที่ เมื่อ

วิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหาดังกล่าวข้างต้นพบว่า สาเหตุที่สำคัญของปัญหาการขาดความรู้ด้านการจัดการ ได้แก่ ระบบการส่งเสริมยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควรอันเนื่องมาจากงบประมาณและบุคลากรของรัฐไม่เพียงพอ เกษตรกรขาดความสนใจ ขาดความเอาใจใส่ในอาชีพการเลี้ยงโคเท่าที่ควร เนื่องจากยังมีทัศนคติเชิงลบต่อการเลี้ยงโค ค่านิยมและอาชีพการเลี้ยงโคยังเป็นอาชีพเสริมในครัวเรือนเท่านั้น (Figure 2)

7. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลี้ยงโคในอนาคต

และเมื่อวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคนิค ที่มีต่อการตัดสินใจพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคในอนาคต (Y) โดยการวิเคราะห์ Multiple Regression Analysis โดยวิธี Stepwise method แสดงให้เห็นว่าตัวแปรแหล่งหญ้าสามารถอธิบายความแปรปรวนการตัดสินใจพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคในอนาคตได้ร้อยละ 64.48 โดยสามารถทำนายหรือมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 โดยสามารถเขียนสมการคะแนนดิบได้ดังนี้

$$Y = 0.2231 + 2.1468 SA$$

$$R^2 \text{ adjust} = 0.6448 \quad F\text{-value} = 433.16^{***} \quad t \text{ value} = 20.81^{***}$$

Table 6 Social problems of beef and cattle farmers in Nakhon Sri Thammarat province.

Problem	Percentage
1. No incentive and confident in livestock occupation	12.2
2. No interested in livestock occupation	24.4
3. Deficient knowledge and skill in management	52.4
4. Inefficient government extension system	11.0
Total	100.0

Source : Field Survey, 1999

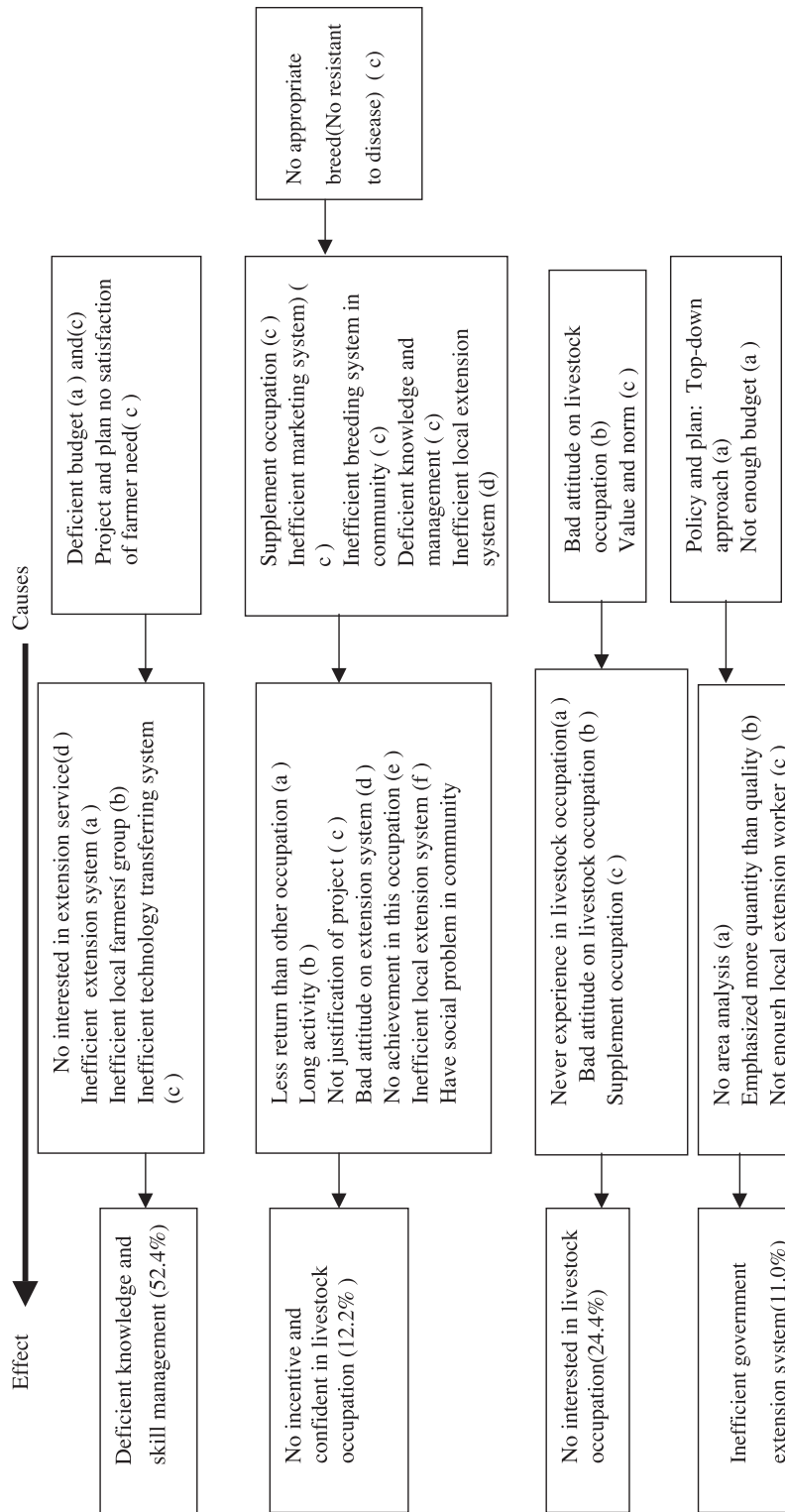

Figure 2 The causes of social problems of beef and cattle production system of farmers in Nakhon Sri Thammarat province.
Sources: Problem Tree Analysis and group discussion.

สรุป

การพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคสำหรับเกษตรกรใน จังหวัดนครศรีธรรมราชที่ประกอบอาชีพการเลี้ยงโค ในปัจจุบันยังมีความเป็นไปได้สูงเนื่องจากเกษตรกร ยังมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพการเลี้ยงโค ไม่ว่าจะเป็น ทัศนคติที่ดีต่อการยอมรับ และให้ความสำคัญใน อาชีพการเลี้ยงโคทัศนคติที่ดีต่ออาชีพและทัศนคติที่ดี ต่อบทบาทของรัฐ แต่อย่างไรก็ตามข้อจำกัดเกี่ยวกับ แหล่งทุนธรรมชาติที่ขาดแคลนและแรงงานไม่เพียงพอในครัวเรือนเป็นข้อจำกัดที่สำคัญที่ทำให้การ พัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคในจังหวัดนครศรีธรรมราช ไม่พัฒนาและก้าวหน้าเท่าที่ควร

นอกจากนี้ข้อจำกัดเกี่ยวกับศักยภาพของ เกษตรกรเช่น การไม่เอาใจจริงเอาใจ ขาดความอดทน ในการประกอบอาชีพการเลี้ยงโค และยังมีความคิด ว่าการเลี้ยงโคเป็นเพียงอาชีพเสริมอาชีพหลักของครัว เรือน ขาดความมุ่งมั่นกระตือรือร้นที่จะปรับปรุงวิธี การเลี้ยงของตนเอง เป็นข้อจำกัดที่ทำให้การ พัฒนาการเลี้ยงโคในจังหวัดนครศรีธรรมราชไม่ พัฒนาไปสู่อาชีพหลักของครัวเรือนได้ อย่างไรก็ตาม เกษตรกรผู้เลี้ยงโคในปัจจุบันยังมีความคาดหวังว่าใน อนาคตหากรัฐเข้ามาส่งเสริม หรือมีโครงการส่งเสริม และสามารถเสนอแนะหรือช่วยเหลือและสามารถแก้ ปัญหาเรื่องแหล่งทุนและแรงงานได้ ก็มีความเป็นไปได้ที่เกษตรกรจะเลี้ยงมากขึ้นกว่าในปัจจุบัน

ในเรื่องแหล่งข่าวสารความรู้ที่เกษตรกรผู้ เลี้ยงโคได้รับพบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคส่วนใหญ่ได้ รับข่าวสารจากสื่อบุคคลได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริม เพื่อนเกษตรกร และผู้นำท้องถิ่นมากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ หรือสื่อวิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นผู้นำการ เปลี่ยนแปลง (change agent) และถ่ายทอด เทคโนโลยีการเลี้ยงโคในท้องถิ่น

สำหรับกระบวนการสร้างกลุ่มและองค์กร

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคในจังหวัดนครศรีธรรมราชพบว่า มีการรวมกลุ่มกันค่อนข้างน้อย เนื่องจากเกษตรกรยัง มองไม่เห็นประโยชน์ที่ได้รับจากการรวมกลุ่มกล่าวคือ ยังมองเห็นประโยชน์ตนเองมากกว่าส่วนรวม ซึ่งใน ปัจจุบันสภาพการเลี้ยงยังอยู่ในลักษณะต่างคนต่าง เลี้ยงเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามเกษตรกรก็ยังมี ประสบการณ์กับการเป็นสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ในท้องถิ่น แต่เป็นการรวมกลุ่มโดยมีเงื่อนไขของผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจมากกว่าทางสังคม และเงื่อนไขเพื่อ ตนเองมากกว่าส่วนรวม

เอกสารอ้างอิง

กรองแก้ว บริสุทธิสวัสดิ์. 2539. *ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มผลผลิตของผู้เลี้ยงโคนมใน สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.

คงปฐม กาญจนเสริม, ศรีเทพ ธัมมาสาร, กัญจนะ มากวิจิตร, และบัณฑิต ชานินทร์ธราธาร. 2539. *ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อความสำเร็จในการ เลี้ยงโคนมของเกษตรกรในโครงการส่งเสริมการ เลี้ยงโคนมจังหวัดนครปฐม*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

จันทนา บุญศิริ. 2532. *ผลที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงโคนม ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมใน ธรรมชาติของเกษตรกรผู้เลี้ยง โคนมจังหวัด ประจวบคีรีขันธ์*. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญา โท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

ปกรณ์ เอกปนิธานพงศ์. 2539. *ปัจจัยที่มีผลต่อการ ยอมรับการเลี้ยงโคเมื่อถูกผสมของเกษตรกร อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา*. สงขลา: วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ปิ่น จันจุฬา, สมชัย คอวนิชวิกิจ, และเกรียงศักดิ์ ปัทม
 रेखा. 2541. *วิธีการปฏิบัติในการเลี้ยงสัตว์ของ
 เกษตรกร: เงื่อนไขและวิธีการในการพัฒนาใน 3
 จังหวัดชายแดนภาคใต้*. ปัตตานี. คณะวิทยาศาสตร์
 และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
 วิทยาเขตปัตตานี
 พรทิพย์ แก้วประทุม. 2539. *ความคิดเห็นของเกษตรกร
 ที่มีต่อโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมครบวงจร
 จังหวัดนครพนม*. กรุงเทพฯ: วิทยานิพนธ์ปริญญา
 โท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
 ภูวคล สาลีเกษตร สมเกียรติ สายธนู และเกรียงศักดิ์
 ปัทมเรขา. 2537. *ผลของการนำนวัตกรรมไปสู่
 ชุมชนชนบท: ศึกษากรณีการยอมรับการ
 ผสมเทียมโค*. สงขลา: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท,

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
 ภูวนาท ทองพันธ์. 2540. *การเลี้ยงโคนมในภาคใต้โดย
 เน้นการวิเคราะห์บทบาทชายหญิง*. สงขลา:
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยสงขลา
 นครินทร์.
 รักไทย วีรานันต์. 2533. *ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับ
 เทคโนโลยีการเลี้ยงโคเนื้อแบบเป็นการค้าของ
 เกษตรกรในจังหวัดเพชรบูรณ์*. เชียงใหม่:
 วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
 สักดิ์ชัย ถิรพัฒน์. และคณะ. 2540. *แนวทางการพัฒนา
 ภาคใต้ : การพัฒนาสมรรถนะทางเศรษฐกิจ*.
 สงขลา: สำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัย
 สงขลานครินทร์.